

PÄRAST LÖPLIKKUST

BIBLIOTHECA CONTROVERSIARUM

SARJA KOLLEGIUM

Hent Kalmo (Tartu Ülikool)

Tiina Kirss (Tartu Ülikool)

Hasso Krull (kirjanik ja tõlkija)

Rein Raud (Tallinna Ülikool)

Marek Tamm (Tallinna Ülikool)

Bibliotheca Controversiarum
Quentin Meillassoux
Pärast lõplikkust
Essee sattumuslikkuse paratamatusest

Tõlgitud väljaandest:
Quentin Meillassoux
Après la finitude: Essai sur la nécessité de la contingence
Edition revue
Éditions du Seuil 2012

Teos on välja antud Prantsuse Instituudi kirjastusabi programmi toel |
Cet ouvrage a bénéficié du soutien des Programmes d'aide
à la publication de l'Institut français

Toimetanud Margus Ott
Kujundanud ja küljendanud Sirje Ratso
Sarja makett: Rakett

© Éditions du Seuil, 2006
Autoriõigus (tõlge): Anti Saar, 2017
Autoriõigus (järelsõna): Margus Ott, 2017
Autoriõigus: Tallinna Ülikooli Kirjastus, 2017

ISSN 1736-9398
ISBN 978-9985-58-840-6

TLÜ Kirjastus
Narva mnt 25
10120 Tallinn
www.tlupress.com

Trükk: Pakett

Isa mälestuseks

I. ESIAEG

Esmaste ja teiseste omaduste teooria näib kuuluvat filosoofia lootusetult aegunud minevikku – on aeg see teooria rehabiliteerida. Tänapäevasele lugejale võib säärane eristus näida skolastilise peensusena, mis olulist filosoofilist panust ei kätke. Ometi, nagu peatselt näeme, on sellesse seotud mõtlemise ja absoluudi vahekord ise.

Küsigem kõigepealt, millega on siin tegu. Terminid „esmane omadus“ ja „teisene omadus“ ise pärinevad Locke'ilt; kuid selle eristuse printsiibi leiame juba Descartes'ilt.¹ Kui ma end küünlaga põletan, arvestan ma spontaanselt, et põletustunne on minu sõrmes, mitte küünlas. Ma ei puuduta valu kui leegis olemasolevat omadust – tuli ei põleta ennast, kui ta põleb. Ent seda, mida me tunnistame afektsioonide puhul, peaksime möönma ka aistingute [*sensations*] puhul: toidu maiku ei maitse toit

---

¹ Peamiste tekstide hulgas, mis seda erinevust käsitlevad, võib nimetada järgmisi: Descartes, Meditatsioonid esimesest filosoofiast. Tlk Meele Friedenthal, Marju Lepajõe. Ilmamaa 2004, 6. meditatsioon; Descartes, Les Principes de la philosophie, 2. osa, 1. ja 4. artikkel, AT, IX, II, lk 63–65; Locke, An Essay Concerning Human Understanding (Essai philosophique concernant l'entendement humain. Introduction E. Naert, trad. Pierre Coste. Rééd. Paris: Vrin 1972, 2. rmt, 8. ptk, lk 87–97).

Ilmselt ei mõista Descartes ja Locke seda eristust ühtmoodi, kuid me keskendume siin selle tähenduslikule tuumale, mis paistab olevat omane mõlemale.

ise ning seega ei ole maitset toidu sees enne, kui toitu on proovitud. Niisamuti ei kuule melodiat ise mingi helilõigu melodiat ilu; värvipigment lõuendil ei näe pildi hiilgavat värvust jne. Ühesõnaga, mitte midagi meelelist [*sensible*] – ühtki afektiivset või pertseptiivset kvaliteeti – ei saa eksisteerida sellisena, nagu see on mulle antud, üksnes asjas, ilma vahekorralta minu enda või mõne teise elusolendiga. Kui mõtleme sellele kui asjale „iseeneses“, st sõltumatuna vahekorral, mis sel on minuga, ei paista alles jäävat ühtki neist omadustest. Kõrvaldage vaatleja ning maailm jookseb oma helilistest, visuaalsetest, maitselistest jm omadustest tühjaks, nagu leek „tühjeneb“ valust, kui on kõrvaldatud sõrm.

Sellegipoolest ei saa öelda, et mina ise süstiksin asjadesse aistingulise kui mingi püsiva ja meelevaldse hallutsinatsiooni. Sest reaalse [*réalité*s] ja nende aistimise vahel on siiski püsiv side: ilma *asjata*, mis suudaks äratada punasuse taju, poleks ka punase asja aistingut; ilma tegeliku tuleta poleks ka aistingut põletusest. Kuid on mõttetu öelda, et asja punasus või kuumus eksisteeriks omadustena ilma minuta sama hästi kui minuga – ilma punasuse *aistinguta* ei ole ka punast asja; ilma kuumuse tajuta ei ole ka kuumust. Olgu aistinguline seega kas afektiivne või pertseptiivne, ei eksisteeri ta seega muidu kui vahekorral – vahekorral maailma ja selle elusolendi vahel, kes olen mina. Õige oleks öelda, et tajuline pole lihtsalt „minus“, nagu seda on unenägu, ega lihtsalt „asjas“, nagu seda on mõni seesmine omadus – ta on asja ning minu vaheline suhe ise. Need

aistingulised omadused, mis ei ole asjades enestes, vaid minu subjektiivses vahekorras nende asjadega, vastavad sellele, mida klassikud on nimetanud *teisesteks omadusteks*.

Siiski pole need teiseseid omadused süüdi, et klassikaline omadusteteooria on kõrvale jäetud. Seisukoht, et pole mõtet omistada „asjale iseeneses“ (mis on lõppkokkuvõttes „asi ilma minuta“) omadusi, mis saavad tuleneda üksnes vahekorras asja ning tema subjektiivse tabamise vahel, on muutunud käibetõeks, mida vähesed filosoofid kahtluse alla seavad. Fenomenoloogia traditsioonis on küll jõuliselt vaidlustatud seda, kuidas Descartes või Locke säärasest seosest mõtlesid: kui materiaalse keha mehaanilise jõuga seotud mõtleva substantsi modifikatsioonist, mitte näiteks kui noeetilis-noemaatilise korrelaadist. Kuid küsimus ei ole uues suhestumises sellega, kuidas klassikud taju põhjaneva vahekorra kindlaks määrasid; meile on siinkohal tähtis üksnes see, et aistitav on vahekord, mitte asja seesmine omadus. Sellest vaatepunktist pole Descartes'i või Locke'iga üksmeele leidmine tänapäeval sugugi keeruline.

Teisiti on asjalood siis, kui toome mängu klassikalise omadusteteooria tuuma: nimelt väite, et omadusi on *kaht tüüpi*. Sest seda eristust teiseste ja esmaste omaduste vahel on otsustavalt diskrediteerinud just selle eristuse enese idee, st arvamus, mille kohaselt aistinguliste omaduste „subjektivatsioon“ (kui juhitakse tähelepanu nende olemuslikule sidemele subjekti kohaloluga) ei peaks laienema *kõigile* objekti mõeldavatele omadustele, vaid ainult tajulistele määragutele. Esmaste omaduste all mõistetakse

sedakorda omadusi, mida peetakse objektist lahutamatuks: omadusi, mida arvatakse objektile kuuluvaks isegi siis, kui lakkab objekti haaramine; omadusi, mis on objektile niihästi koos minuga kui ka ilma minuta – eneses-olu omadusi [*propriétés de l'en-soi*]. Milles need seisnevad? Descartes'i jaoks on nendeks kõik omadused, mis rajanevad ulatuvusel ja mida seega saab geomeetriliselt tõestada: pikkus, laius, sügavus, liikumine, kuju, suurus.² Meie omalt poolt hoidume ulatuvuse mõiste kasutamisest, kuna ulatuvus on eristamatu aistilisest representatsioonist – pole võimalik kujutleda ulatuvust, mis poleks värviline ja poleks seega seotud mingi teisese omadusega. Kinnitamaks nüüdisaegsetes terminites kartesiaanlikku teesi ning väljendama seda samades terminites, milles kavatseme seda kaitsta, sedastagem niisiis: *kõike seda, mida saab objekti puhul formuleerida matemaatilistes terminites, on põhjust pidada objekti omaduseks objektis eneses*. Kõike seda, mis võib objekti puhul alust anda matemaatilisele mõtlemisele (valemile, arvulisele väljendusele), mitte aga tajule või aistingule, on põhjust pidada asja omaduseks, mis eksisteerib niihästi minuga kui ka minuta.

---

² Põhjustel, mida ei saa siinkohal vaadelda, lisab Locke sellesse loendisse „tahkuse“.

Lisagem, et rangelt locke'ilikus tähenduses on teisesed omadused, just nagu esmasedki, aistitavale objektile seesmiselt omased, kuna nad vastavad esmaste omaduste võimele meie vaimus esile manada tajulisi omadusi, mida nad ise ei evi. Meie aga lähtume siin levinud vaatepunktist, mis samastab teisesed omadused tajuliste omadustega, mis sõltuvad aistingu ja aistitava objekti omavahelisest suhtest.

Kaitstav väide on seega kahekordne: ühelt poolt nendime, et meeleline eksisteerib üksnes subjekti ja maailma omavahelise seosena, teiselt poolt aga arvestame, et objekti matemaatiliselt väljendatavad omadused ei allu säärasele nõudmisele ning eksisteerivad objektis sellistena, nagu ma neid mõistan, olgu ma selle objektiga seotud või mitte. Enne kui hakkame seda teesi põhjendama, tuleb meil selgitada, mille poolest võib see tänapäevasele filosoofile absurdne tunduda – ning tuua täpselt välja selle näilise absurdsuse allikas.

Põhjus, miks see tees meie kaasaegsetele üsna tõenäoliselt asjatu tundub, seisneb selles, et ta on otsustavalt *eelkriitiline* – ta kujutab endast tagasilangust dogmaatilise metafüüsika „naiivsele“ positsioonile. Tõepoolest, oletasime just äsja, et mõte suudab teha vahet maailma neil omadustel, mis rajanevad meie ja maailma vahekorral, ning neil, mis on maailmal „eneses“ ja mis subsisteerivad meie ja maailma vahekorraest sõltumatuna. Teame aga hästi, et alates Kantist ja isegi alates Berkeleyst³ on see tees muutunud õigustamatuks – seda sellepärast, et mõte ei suudaks *väljuda iseendast*, võrdlemaks maailma maailmas „eneses“ maailmaga „meie jaoks“ ning eritlemaks seda, mis tuleneb

---

³ Selles küsimuses toetume Alain Renaut' analüüsile Kanti kirjust Marcus Herzile 1772. aasta 21. veebruaril (Kant aujourd' hui. Aubier 1997, 1. ptk, lk 53–77). Berkeley kriitika kohta teiseste ja esmaste omaduste eristuse pihta vt: George Berkley, A Treatise Concerning the Principles of Human Knowledge (Principes de la connaissance humaine. – Œuvres, vol. I. Trad. Marilène Philips. PUF 1985, 1. osa, §-d 8–10, lk 322–324).

meie ja maailma omavahelisest seosest, ja seda, mis kuulub üksnes maailmale. Säärane ettevõtmine läheb tööpoolest iseendaga vastuollu: hetkel, mil mõtleme, et see või teine omadus kuulub maailmale maailmas eneses, me just nimelt mõtleme sellele ja seega ilmutab see omadus end olemuslikus seoses mõttega, mis meil selle kohta võib olla. Me ei suuda luua endale ettekujutust eneses-olust, ilma et sellest saaks miski „meie jaoks“ või, nagu ütleb naljatlemisi Hegel, me ei suuda objekti „selja tagant ehmatada“ ega teada saada, milline võiks see objekt olla temas eneses⁴ – mis tähendab ühtlasi, et me ei saa teada midagi, mis jääks sinnapoole meie ja maailma omavahelist suhet. Nii ei saa ka objekti matemaatilised omadused eelnevast subjektiivatsioonist kõrvale jääda – ka nende puhul tuleb arvestada subjekti ja antu omavahelist seost, mis võib mulle ilmnedda representatsioonivormina, kui olen tõsiuskne kantiaan, subjektiivsuse aktina, kui olen fenomenoloog, spetsiifilise formaalse keelena, kui olen analüütiline filosoof, jne. Kuid igal säärasel juhul kinnitab filosoof, kes toetab transtsendentaalse revolutsiooni legitiimsust (st filosoof, kes peab end „postkriitiliseks“, mitte dogmaatiliseks), et on naiivne uskuda, justkui me võiksime mõelda *millestki* – olgu see või objekti matemaatiline määrang –, jättes kõrvale fakti, et sellest millestki mõtleme alati *meie*.

Märkigem – sest peame selle juurde veel naasma –, et transtsendentaalne revolutsioon ei seisnenud ainult

---

⁴ G. W. F. Hegel, *Phänomenologie des Geistes* (Phénoménologie de l'esprit. Trad. B. Bourgeois. Vrin 1997, lk 201).

dogmaatilise metafüüsika naiivse realismi kõlbmatuks kuulutamises (selle oli enda peale võtnud juba Berkeley subjektiivne idealism), vaid samuti ja eelkõige objektiivsuse übermääratlemises väljaspool dogmaatilist konteksti. Tõepoolest, selles kantiaanlikus raamistikus ei saa väite vastavust objektile enam määratleda representatsiooni „vastavuse“ või „sarnasusena“ eeldatavalt enesesoleva objektiga, kuivõrd selline eneses-olu on ligipääsmatu. Erinevus objektiivse representatsiooni (nt „päike soojendab kivi“) ja „pelgalt subjektiivse“ representatsiooni vahel (nt „see ruum tundub mulle soe“) peab seega tulema erinevusest kaht tüüpi subjektiivsete representatsioonide vahel, millest ühed on universaliseeritavad – st igäühe poolt põhimõtteliselt järeleproovitavad – ja selles mõttes „teaduslikud“, teised aga ei ole universaliseeritavad ega kuulu seetõttu teaduslikku diskursusse. Sestsaadik peab *intersubjektiivsus*, mingi kogukonna üksmeel kui objektiivsuse, täpsemini teadusliku objektiivsuse autentne kriteerium, välja vahetama üksiku subjekti representatsioonide *vastavuse* asja endaga. Teaduslik tõde ei ole enam see, mis vastab oma antuse viisist eeldatavalt sõltumatule eneses-olule, vaid see, mis saab olla antud teadlaskonnale ühiselt.

Säärased kaalutlused võimaldavad meil aduda, kuivõrd keskseks näib nüüdisaegses, Kanti-järgses filosoofias olevat muutunud *korrelatsiooni* mõiste. Korrelatsiooni all peame silmas ideed, mille kohaselt meil on juurdepääs

üksnes mõtlemise ja olemise korrelatsioonile, mitte kunagi aga kummalegi neist osapooltest eraldi. Seega nimetame edaspidi korrelatsionismiks iga mõttevoolu, mis tunnistab nõnda mõistetud korrelatsiooni möödapääsmatust. Siitpeale on võimalik öelda, et igasugune filosoofia, mis ei taha olla naiivrealistlik, on muutunud mõneks korrelatsionismi variandiks.

Vaadelgem säärase filosoofeemi – „korrelatsioon“, „korrelatsionism“ – tähendust lähemalt.

Korrelatsionism seisneb selles, et iga püüdlus subjektiivsuse ja objektiivsuse sfääre teineteisest sõltumata vaadelda tunnistatakse asjatuks. Tuleb öelda mitte üksnes seda, et me ei taba kunagi objekti temas „eneses“, eraldi tema vahekorra-st subjektiga, vaid ka seda, et me ei taba kunagi subjekti, kes ei oleks alati-juba seotud mingi objektiga. Kui võime nimetada korrelatsiooniliseks ringiks argumenti, mille kohaselt me ei saa püüda mõelda eneses-olust ilma nõiaringi sattumata ja kohe vasturääkivusse langemata, siis korrelatsiooniliseks tantsusam-muks võime nimetada seda teist arutluskäiku, mille filosoofid nii laialdaselt omaks on võtnud; seda arutluskäiku, mida võib tänapäevastes uurimustes nii sageli kohata ning mis väidab, et „oleks naiivne mõelda subjektist ja objektist kui kahest olevast, mis substeerivad iseenesest ja millele nendevaheline suhe lisanduks kusagilt väljastpoolt. Vastupidi, see suhe on teatud mõttes esmane – maailmal on tähendus maailmana üksnes seetõttu, et ta ilmneb mulle maailmana, ja minal on tähendus minana üksnes seetõttu,

et ta on vahekorras maailmaga; et ta on see, kellele maailm paljastub ...“.⁵

Üldises mõttes on „tantsusamm“ see usk suhte esimesse osapoolte ees, usk vastastikuse suhte konstitutiivsesse jõusse. „Koos-“ või „ko-“ (nagu terminites „koos-antus“ [*co-donation*], „korrelatsioon“, „võrdalgupära“ [*co-originité*], kaas-kohalolu [*co-présence*] jne) on nüüdisaegse filosoofia valitsev eesliide, tema tõeline „keemiline valem“. Nii võiks öelda, et kuni Kantini seisnes üks filosoofia põhiprobleeme selles, kuidas mõelda substantsist, samas kui pärast Kanti on põhiprobleemiks mõelda korrelatsioonist. Üheks küsimuseks, mis võis rivaalitsevad filosoofid enne transtsendentalismi otsustavalt lahku lüüa, oli: kes on see, kes suudab mõelda tõelisest substantsist; on see filosoof, kes suudab mõelda Ideest, indiviidist, aatomist või Jumalast – aga millisest Jumalast? Pärast Kanti ja Kantist endast alates ei tule rivaalitsevate filosoofide eristamiseks niivõrd enam juurelda, kumb neist mõtleb tõelisest substantsiaalsusest, vaid kumb neist mõtleb kõige algupärasemast korrelatsioonist. Kas see, kes mõtleb subjekti ja objekti korrelatsioonist, või too, kes mõtleb noetilis-noemaatilise korrelatsioonist, või too kolmas, kes mõtleb keele ja referentsi korrelatsioonist? Küsimus ei ole enam selles, milline on õige substraat, vaid selles, milline on õige korrelaat.

*

---

⁵ Ph. Huneman, E. Kulich, Introduction à la phénoménologie. Armand Colin 1997, lk 22.

Teadvus ja keel on olnud korrelatsiooni kaks peamist „keskonda“ 20. sajandil – neile toetuvad vastavalt fenomenoloogia ja analüütilise filosoofia mitmesugused voolud. Francis Wolff iseloomustab neid väga asjakohaselt, kui nimetab need objekt-maailmadeks.⁶ Teadvus ja keel on tõesti unikaalsed objektid, kuna nad „loovad maailma“. Ja nad loovad maailma sellepärast, et nende vaatepunktist „kõik on sees“, kuid samal ajal „kõik on väljas“ ... Wolff jätkab: „Kõik on sees, kuna selleks, et ükskõik millest mõelda, tuleb „suuta seda endale teadvustada“, tuleb suuta seda lausuda, ja seega oleme me suletud keelde või teadvusse, ilma et saaksime sellest väljuda. Selles mõttes pole keelel ega teadvusel väljaspoolest. Kuid teises mõttes on need mõlemad tervenisti suunatud väljapoole, on maailma aknaks eneseks – sest teadvustamine tähendab alati millegi teadvustamist ja rääkimine tähendab alati millestki rääkimist. Puu teadvustamine tähendab seda, et teadvustatakse puud *ennast*, mitte puu *ideed*, ja puust rääkimine ei tähenda seda, et lausutakse sõna, vaid et räägitakse asjast. Seega sulgevad nad maailma endasse üksnes seetõttu, et nad, vastupidi, paiknevad tervenisti maailma sees. Me oleme teadvuses või keeles nagu läbipaistvas puuris. Kõik on väljaspool, aga väljuda pole võimalik.“⁷

Modernsete teadvuse- ja keelekäsitluse säärase kirjelduse juures väärrib tähelepanu, et see toob nähtavale korrelatsioonilise väljaspoolestuse paradoksaalse iseloomu: ühelt poolt rõhutab korrelatsioonism meelsasti nii teadvuse

⁶ Dire le monde. PUF 1997, lk 11.

⁷ *Ibid.*, lk 11–12.

kui ka keele algupärast sidet radikaalse välisusega (nt fenomenoloogiline teadvus, mis transsendeerub endast või „plahvatab“ maailma poole, nagu ütleb Sartre); teiselt poolt aga näib see rõhutamine varjavat mingit kummalist vangistatuse tunnet, muljet, et ollakse säärasesse välisusse suletud („läbipaistev puur“). Sest me tõepoolest oleme suletud keele ja teadvuse välisusse [*l'en-dehors*], kuna oleme seal *alati juba* (ühes korrelatsioonismi „ko-ga“ on see modernsete peamisi väljendeid), kuna me ei valda ühtki vaatepunkti, kust võiksime neid „objekt-maailmu“, igasuguse väljaspoole ületamatuid allikaid uurida väljastpoolt. Ent kui see väljaspoolne ilmneb meile *sulgeva väljaspoole*, milles on põhjust tunda end vangistatuna, siis on asi selles, et säärane väljaspoolne on tõtt-õelda läbinisti suhteline – just nimelt meie enda suhtes. Tõsi küll, teadvus ja tema keel sirutuvad maailma suunas, aga maailma ennast on üksnes sel määral, mil teadvus sellesse sirutub. See väljaspoole ruum on niisiis vaid selle ruum, mis seisab meiega vastamisi, mis eksisteerib üksnes vastamisi meie enda eksistentsiga. Ning seetõttu ei sirutu me säärasesse maailma sukeldudes tegelikult kuigi kaugele – piirdume sellega, et uurime mõlemalt poolt seda, mis jääb ometi vastamisi-seisuks, nagu münt, mis tunneb vaid omaenda tagakülge. Ja kui modernsed nii tuliselt väidavad, et mõte on puhas väljapoole suunatus, siis võib selle põhjuseks olla ilmajäämise valu, mida nad ei taha endale tunnistada, salates kaotust, mis dogmatismi hülgamisega paratamatult kaasneb. Võib tõesti olla, et modernsetel on ähmane mulje, nagu nad

oleksid päästmatult kaotanud *Suure Väljaspoolse*, eelkriitiliste mõtlejate *absoluutse* Väljaspoolse, mis ei olnud meiega seotud, mis oli antud oma antuse suhtes ükskõiksena, olemaks see, mis ta on, ning eksisteeris iseendana, mõelgu me temast või mitte; selle Väljaspoolse, mida mõte võis läbida õigustatud tundega, et viibib võõral pinnal – et viibib sedakorda täienisti mujal.

Toonitagem selle postkriitilise filosoofia lühiülevaate lõpuks, et korrelatsioon mõtlemine/olemine ei taandu korrelatsioonile subjekt/objekt. Teisisõnu: korrelatsiooni ülevõim nüüdisaegses mõtlemises ei eelda *representatsiooni*-filosoofiate ülevõimu. Neid viimaseid on võimalik kritiseerida algupärasema, mõtlemise ja olemise korrelatsiooni nimel. Ja tegelikult ei olegi representatsioonikriitikud korrelatsioonist lahku löönud – see tähendaks lihtsalt tagasi pöördumist dogmatismi.

Piirdugem siinkohal ühe näitega, Heideggeriga. Ühelt poolt püüab Heidegger igas metafüüsilises representatsioonikäsitluses kindlasti esile tuua olemise või kohalolu kustumist objektina vaadeldud presentse oleva kasuks. Kuid teisalt nõuab mõte olemise säärasest varjumisest oleva varjamatusse tulemises, mille see varjumine võimalikuks teeb, Heideggeri jaoks, et võetaks arvesse inimese ja olemise algupärasest kokkukuuluvust (*Zusammengehörigkeit*), mida ta nimetab *Ereignis*'eks.⁸ *Ereignis*'e mõiste, mis

⁸ Martin Heidegger, Identität und Differenz („Identité et Différence“. – Questions I. Trad. A. Préau. Gallimard 1968, lk 262–271; ee „Identsus ja diferents“. Tlk Janar Mihkelsaar. – Akadeemia 2017, nr 1).

on hilise Heideggeri töödes keskse tähtsusega, jääb seega truuks korrelatsioonilisele nõudmisele, mis pärineb Kantilt ja kandub edasi Husserli fenomenoloogias – sest see „koos-omanemine“, mis on *Ereignis*, tähendab, et ei olemist ega inimest saa postuleerida „eneses-oludena“, mis astuksid suhtesse alles seejärel; vastupidi, omanemise kaks osapoolt moodustuvad algselt nende vastastikuselt suhtest: „*Ereignis* on põhimine side inimese ja olemise vahel, nende päris-tine teineteisele kuuluvus.“⁹ Ning järgmine lõik ilmutab selgelt Heideggeri ranget kinnipidamist korrelatsioonilisest „tantsusammust: „„Olemise enese“ kohta ütleme me *liiga vähe*, kui lausudes „olemine“ jätame kõrvale selle kohal-olu inimese olemuses, ning eirame nõnda, et see olemus ise panustab „olemise“ moodustumisse. Samuti ütleme me inimese kohta *liiga vähe*, kui lausudes „olemine“ (mitte „inimolemine“) postuleerime me inimese tema enesena, seades ta alles seejärel vahekorda olemisega, mis on seeläbi postuleeritud.“¹⁰

⁹ *Ibid.*, lk 272. Tõsi, Heidegger rõhutab asjaolu, et terminis „kokkukuuluvus“ tuleks sõna „kokku“ (sks *zusammen*) mõista lähtuvalt kuuluvuse tähendusest, mitte aga kuuluvust lähtuvalt koosolu tähendusest. Kuid siin on eesmärgiks vaid see, et hoiduda mõistmast mõtlemise ja olemise ühtsust metafüüsika kombel, *nexus*'e ja *connexio*'na, ning allutada kõik süsteemsele korrale: küsimus pole „koosolu“ kõrvalejätmisses, vaid selle algupära ümbermõtestamises väljaspool representatsiooniskeeme. Selle kohta vt *ibid.*, lk 262–263.

¹⁰ Martin Heidegger, *Beiträge zur Philosophie: Vom Ereignis* (Contribution à la question de l'être. – Questions I, op. cit. Trad. G. Granel, lk 227–228. Tsiteeritud tõlge pärineb Jacques Rollandilt (rmt-s: Gianni Vattimo, Introduction à Heidegger. Éd. du Cerf 1985, lk 121).

*

Siin hakkame aimama, kui palju otsuseid peab vastu võtma iga filosoof – ükskõik kui suur on veelahe tema ja modernsuse vahel –, kui ta ei soovi tagasi langeda lihtsalt dogmaatilisele positsioonile: korrelatsiooniline ring ja korrelatsiooniline tantsusamm; intersubjektiivsuse seadmine sobivuse asemele teadusliku objektiivsuse ümbermääratlemisel; korrelatsiooni alalhoidmine isegi representatsioonikriitikas; vangistav välisus. Need postulaadid iseloomustavad igasugust „postkriitilist“ filosoofiat, st sellist, mis tahab veel olla piisavalt ustav kantiaanlusele, et keelduda mis tahes puhtast ja lihtsast tagasipöördumisest eelkriitilise metafüüsika juurde.

Kõigist neist otsustest astumegi me üle, kui toetame esmaste kvaliteetide olemasolu. Kas tähendab see siis, et me oleme määratud avasilmi dogmatismi tagasi langema? Ja kõigepealt: mis paneb meid üldse nõnda korrelatsiooniringist välja astuma?

***

See on lihtsalt joon. Sel võib olla eri varjundeid, umbes nagu värvispektril, mida jaotavad lühikesed vertikaalsed kriipsud. Nende kriipsude kohal on arvud, mis sümboliseerivad üüratuid ajavahemikke. See on joon, millesarnaseid võib näha ükskõik millises populaarteaduslikus teoses. Arvud tähistavad daatumeid, daatumid aga on põhimõtteliselt järgmised: